

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.

Повний курс підготовки до ЗНО

Тема 6

*Українські землі у складі Речі Посполитої
(друга половина XVI ст.)*

ОСНОВНІ ПРЕДМЕТНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Розпізнавати на картосхемі

- територіальні зміни, що відбулися внаслідок Люблінської унії;
- Польські воєводства на українських землях та їхні центри.

Характеризувати

- соціальну структуру українського суспільства, становище різних верств населення українського суспільства XVI ст.;
- суспільно-політичні зміни, які відбулися на українських землях внаслідок Люблінської унії;
- здобутки в галузі освіти, культури;
- військово-політичну організацію козацтва;
- становище православної церкви, діяльність видатних діячів періоду православних братств.

Визначати

- причини та наслідки Люблінської та Берестейської уній;
- перших козацьких повстань.

ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ. ПОЧАТОК ПОЛЬСЬКОГО ВОЛОДАРЮВАННЯ

Кревська унія 1385 р.

Польська шляхта
прагнула розширення
своїх володінь

Московське князівство
відібрало майже
третину земель ВКЛ

1 ЛИПНЯ 1569 Р. – ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ

Унія двох держав – Річ Посполита

- Очолює виборний король, спільний сейм і сенат;
- Угоди з іншими державами укладати від імені Речі Посполитої;
- Литовська, українська й польська шляхта зрівнювалися в правах;
- Ліквідовувалися митні кордони;
- Запроваджувалася єдина грошова одиниця.

Польща мала самостійність у наступних питаннях:

- Свої право й суд;
- Адміністрація;
- Військо;
- Скарбниця;

Литва зберігала певну самостійність:

- Свої право й суд;
- Адміністрація;
- Військо;
- Скарбниця;
- Офіційна “руська” мова

Соціальні стани

великі групи людей,
що мають закріплені
законом права та обов'язки,
відрізняються своїм
політичним становищем
і наявністю привілеїв

Українська шляхта

привілейований панівний
стан у Польщі, Литві,
на українських та
білоруських землях.

Стани українського суспільства

Привілейовані

Духівництво

- Митрополит
- Єпископи
- Парафіяльні священники

Шляхта

- Князі
- Пани
- Зем'яни
- Панцирні слуги

Напівпривілейованийий

Міщани

- Патриціат
- Бюргерство
- Міський плебс

Непривілейованийий

Селяни

- “Похожі” (“вільні”)
- “Непохожі” (“отчичі”)

Міжстановий соціальний прошарок - козацтво

ПОНЯТТЯ

Кріпацтво

система суспільних відносин у добу феодалізму, яка проявлялася в особистій залежності кріпака від землевласника.

Панщина

форма земельної відробіткової ренти власним реманентом на полі пана.

Фільварок

велике шляхетське господарство, орієнтоване на ринок. Був багатопрофільним господарством, у якому вся земля належала панові і яке базувалося на праці селян, що відробляли панщину

КНЯЗЬ ВАСИЛЬ-КОСТЯНТИН ОСТРОЗЬКИЙ (1526 – 1608)

Від 1559 р. був київським
воєводою та володарем
українського прикордоння

Найбільший після короля
землевласник
Речі Посполитої

Мав можливість
виставити
20-тисячне військо

князь Острозький –
найвпливовіший
політик того часу

Після смерті польського
короля Стефана Баторія
(1586 р.) вважався
претендентом на престол

Засновник Острозької
академії та ініціатор
друку повної Біблії
церковно-слов'янською
мовою

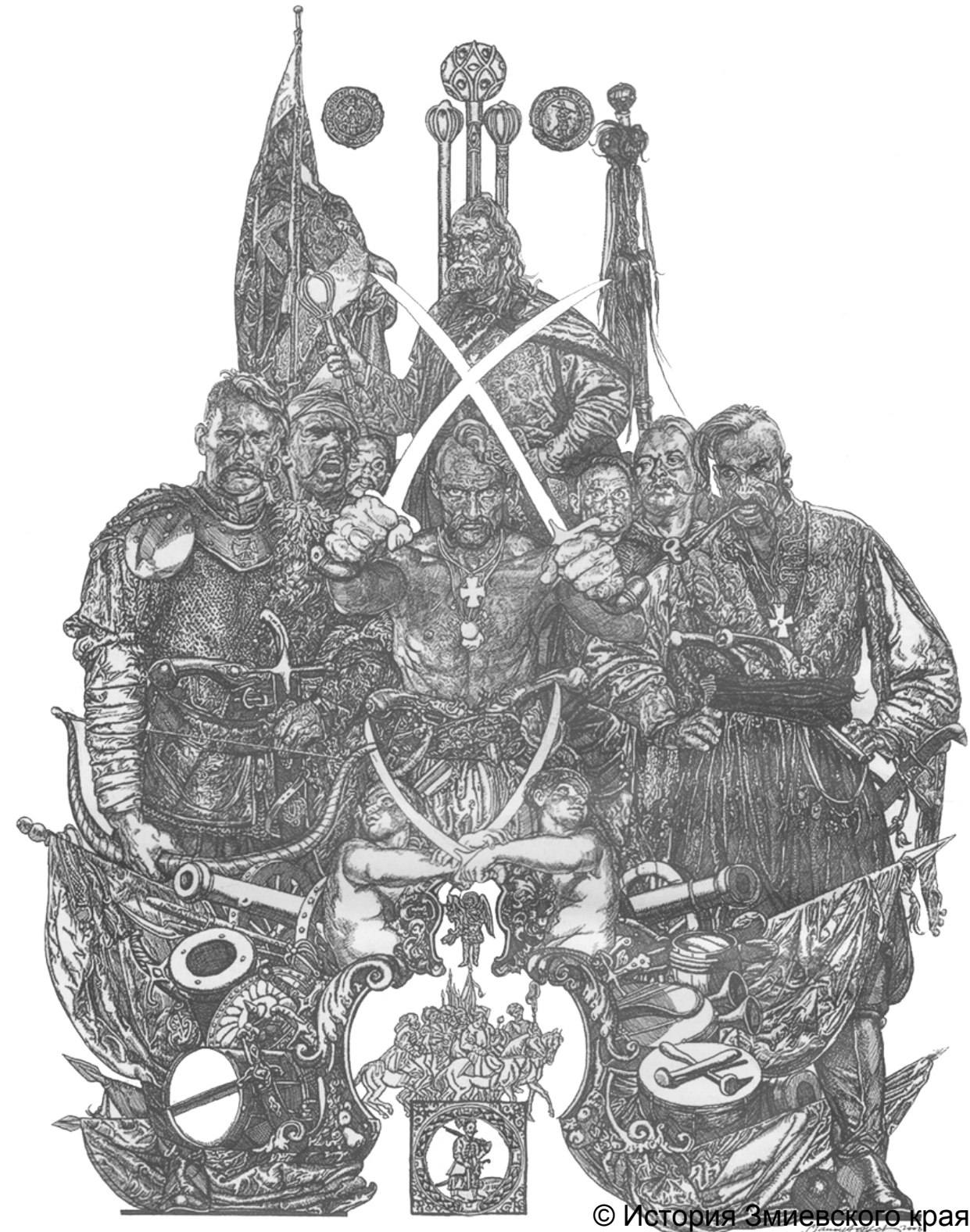

Українське козацтво

соціальний стан вояків-землеробів, що виник в процесі боротьби землеробського і кочового населення в зоні так званого Великого кордону між європейською та азіатською цивілізаціями. Формувався з представників різних соціальних станів.

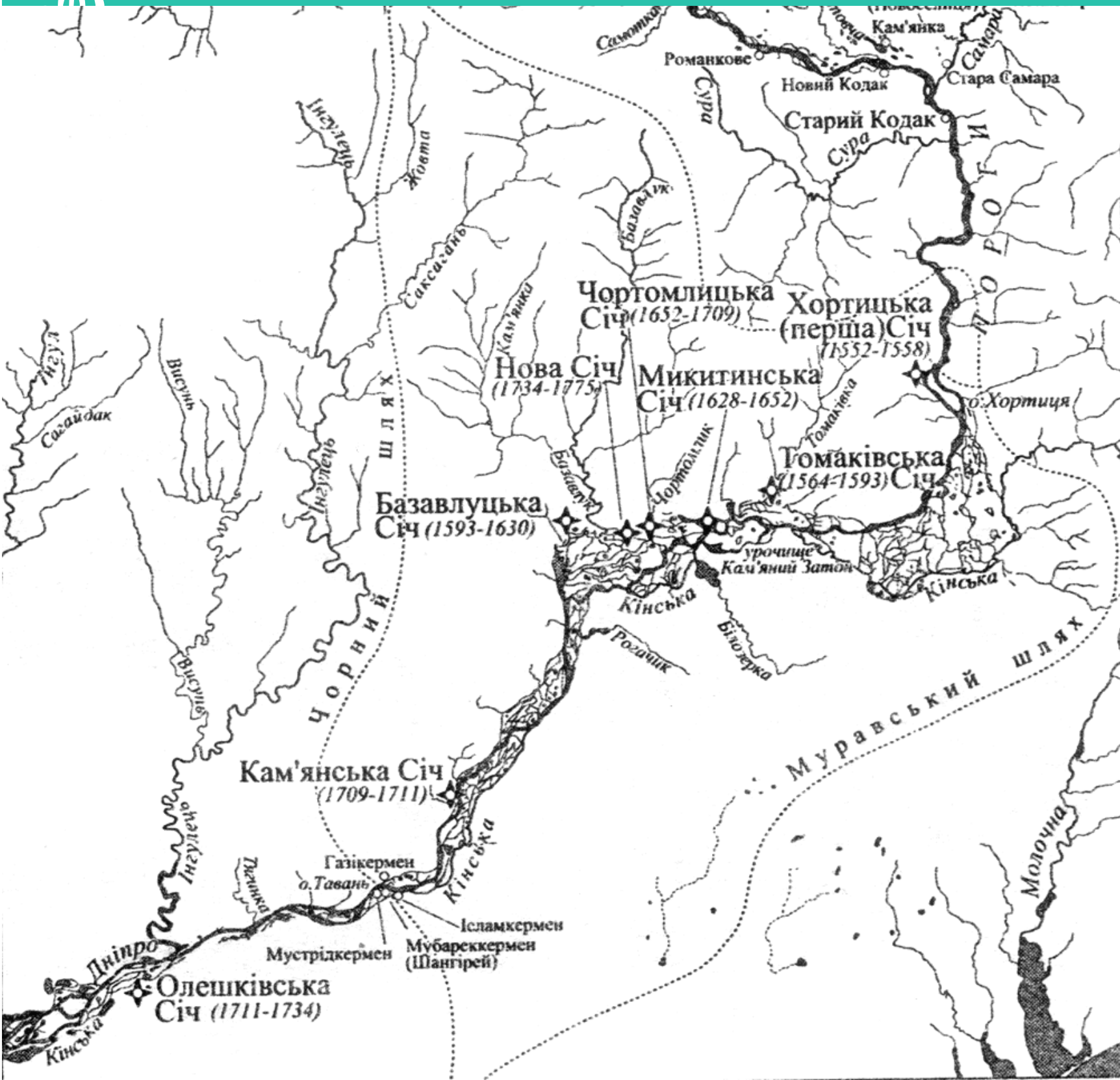
Протягом II половини XVI – I половини XVII ст. відігравало вирішальну роль у господарському освоєнні та обороні від грабіжницьких нападів татарсько-ногайських орд півдня України.

ЗАПОРІЗЬКА СІЧ

1556 р.

Дмитро (Байда)
Вишневецький

КОЗАЦЬКІ КЛЕЙНОДИ

1. Корогва-прапор. 2. Пернач. 3. Булава. 4. Бунчук. 5. Литавра.

Запорізька Січ

Запорізька Січ – територія степової України, де формувався особливий козацький військово-адміністративний устрій та діяли козацькі порядки.

Також Запорозькою Січчю до XVIII ст. називали місто-фортецю – столицю козацької держави і саму козацьку державу.

УТВОРЕННЯ РЕЄСТРОВОГО КОЗАЦТВА

1572 р.

Сигізмунд II Август

видав універсал,
за яким на службу
прийнято 300 козаків

1578 р.

Стефан Баторій

600 козаків, найнятих
на службу, було
внесено до реєстру

**Причини, що спонукали
польський уряд утворити
реєстрове козацтво:**

- 1) Прагнення залучити козаків на державну службу для захисту південних кордонів;
- 2) Бажання встановити над козаками контроль і обмежити їхній вплив на українське суспільство
- 3) Намагання не допустити антипольських повстань

ПРИЧИНИ ПОВСТАНЬ 1591 – 1596 РР.

- 1) Постійні обмеження реєстру, несвоєчасна видача платні, порушення майнових прав реєстровців
- 2) Утиски нерєєстровців
- 3) Прийняття 1590 р. ухвали польським сеймом, за якою король отримував право роздавати шляхті і магнатам “українські пустки” за Білою Церквою (землі козаків)
- 4) Поширення фільваркової системи господарювання
- 5) Узаконення 1588 р. Литовським статутом кріпосного права зумовило посилення виступів селян, масові втечі населення на Запоріжжя

Криштоф Косинський

Костянтин-Василь Острозький

КОЗАЦЬКЕ ПОВСТАННЯ під ПРОВОДОМ К.КОСИНСЬКОГО (1591 – 1593 рр.)

- Район розташування козацького війська у 1590 р.
- Походи війська К.Косинського у 1591 – 1592 рр.
- Міста, які склали присягу К.Косинському
- Біла Церква Резиденція К.Косинського у вересні 1591 – січні 1592 рр.
- Дії польського війська на чолі з К.Острозьким
- Поразка війська К.Косинського (23 – 31 січня 1593 р.); укладення угоди між козаками і князем Острозьким
- Відступ козаків на Запорожжя
- Похід козацького війська у травні – вересні 1593 р.
- Місце загибелі К.Косинського (травень 1593 р.)
- Зруйнування Січі татарами (вересень 1593 р.)

**НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ
у 1590 – 1630-х рр.
Масштаб 1 : 7 500 000**

**КОЗАЦЬКА ВІЙНА
під ПРОВОДОМ С.НАЛИВАЙКА
(1594 – 1596 рр.)**

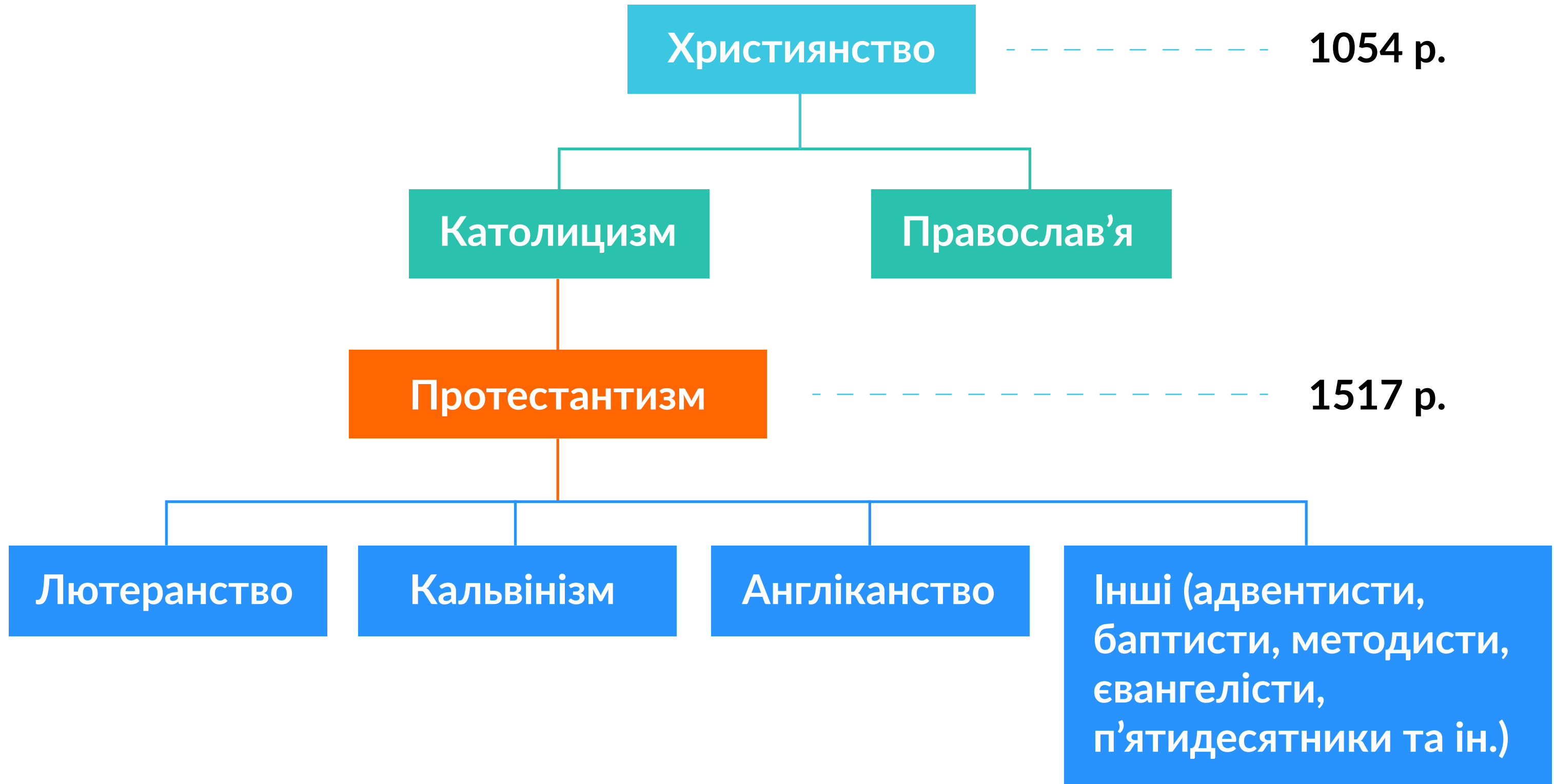
- Молдавські походи С.Наливайка
- Рейд загонів С.Наливайка у травні – липні 1594 р.; пограбування панських маєтків на Поділлі
- Перемога війська С.Наливайка над ополченням подільської шляхти (5 жовтня 1594 р.)
- Повернення С.Наливайка з угорського походу (вересень 1595 р.)
- Похід козацького війська у вересні 1595 – травні 1596 рр.
- Міста, що перебували під контролем козаків
- Дії польського війська на чолі зі С.Жолкевським
- Місце поразки козацького війська (травень 1596 р.)

ХРИСТІЯНСЬКІ КОНФЕСІЇ

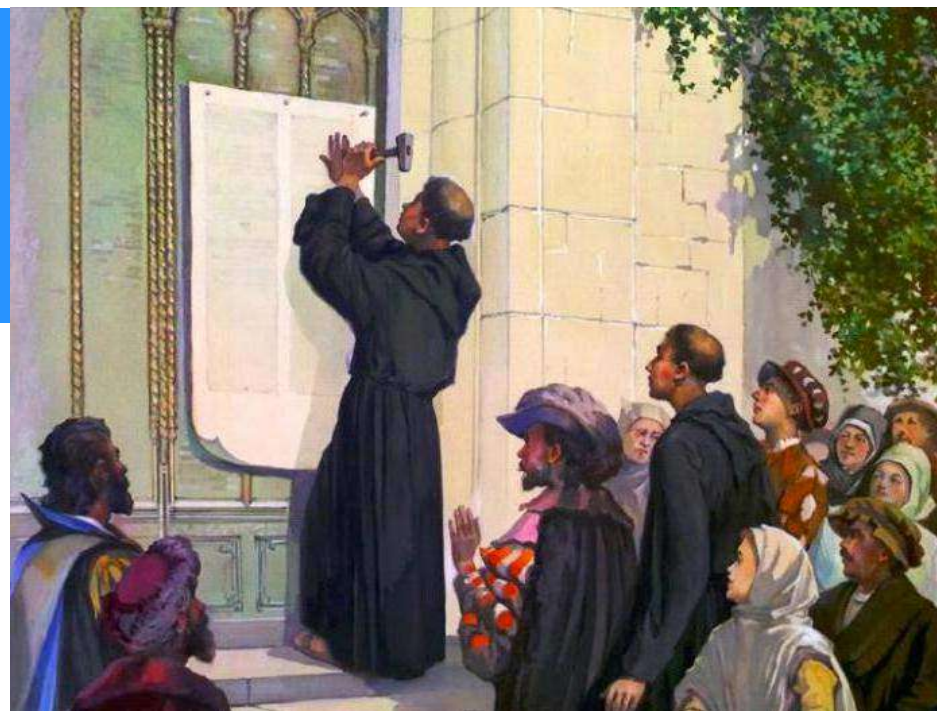
РЕФОРМАЦІЙНИЙ РУХ В УКРАЇНІ

Причини поширення протестантизму в Європі

Послаблення влади вищих церковних ієрархів.

Ліквідація церковного землеволодіння.

Контроль мирян над духовництвом, віротерпимість, обмеження королівського всевладдя.

В Україні протестантизм не мав масового характеру

Українські шляхтичі обирали здебільшого католицизм.

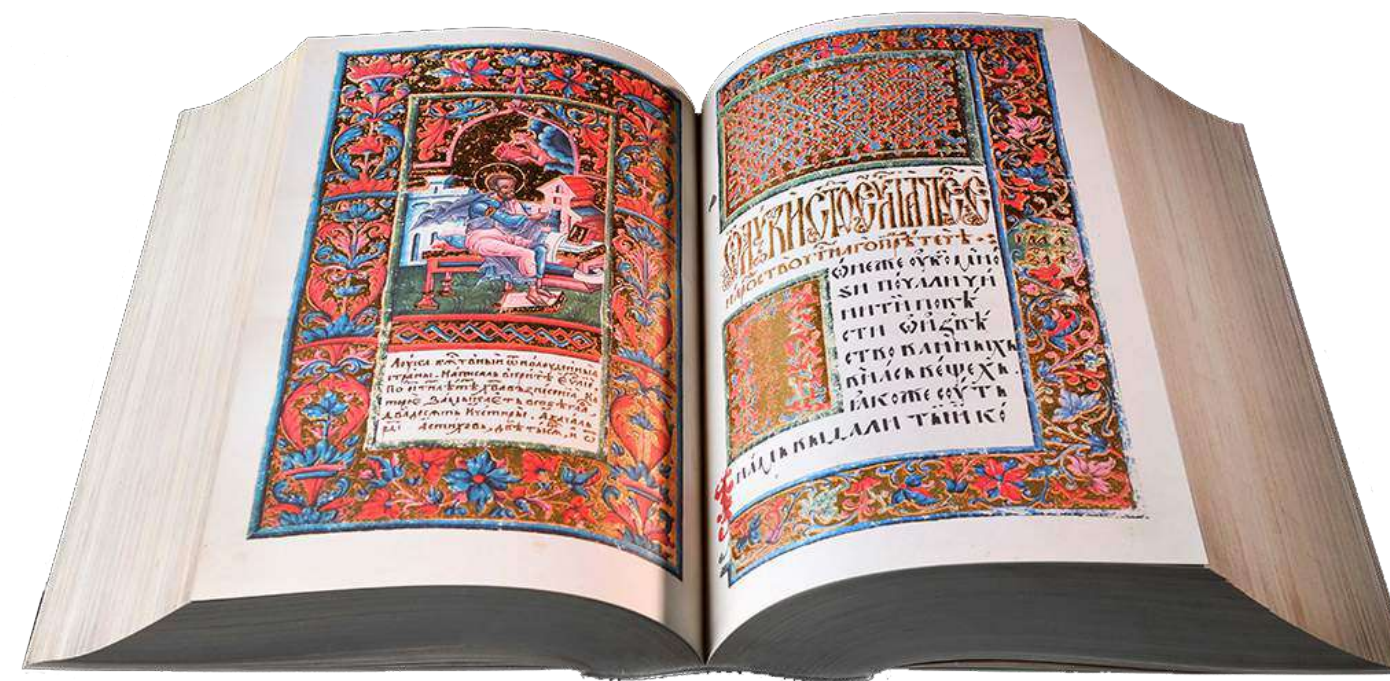
Серед міщан розповсюджувався протестантизм тільки в тих містах, де мешканців до цього спонукав власник міста.

Для селян протестантизм був чужим і незрозумілим. Вони зберігали вірність батьківській церкві.

НАЙГОЛОВНІШИЙ ЗДОБУТОК РЕФОРМАЦІЇ

Пересопницьке Євангеліє
(1556 – 1561)

Львівське Успенське братство

1586 р.

антіохійський патріарх
Йоаким затвердив статут
Львівського братства

Ставропігія

автономна православна церковна одиниця
(церква, монастир, братство), яка підлягає
юрисдикції не місцевому ієрархові,
а безпосередньо патріархові і користується
спеціальними правами

СТАНОВИЩЕ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Утиски:

Переслідування православної церкви;

Неможливість православним займати певні посади в Речі Посполитій

Унія могла розв'язати проблеми для Речі Посполитої

щодо підпорядкування Української православної церкви Ватикану

відпала б потреба боротьби із зазіханнями Московського патріархату

Особисті мотиви:

Митрополит Михайло Рогоза та деякі єпископи в унії

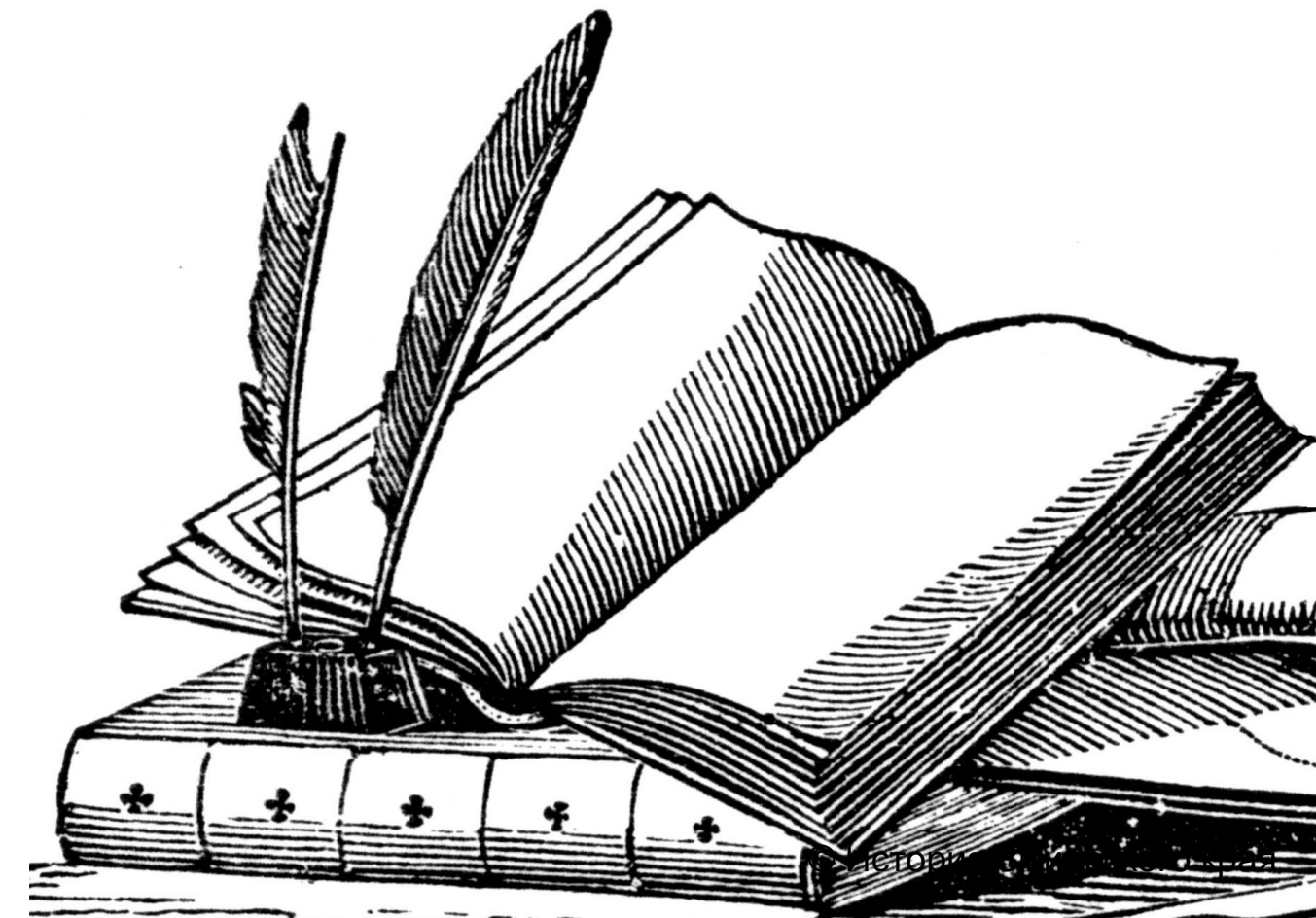
вбачали можливість позбутися опіки та контролю братств

Герасім Смотрицький “Ключ царствія небесного”

УТВОРЕННЯ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

6 жовтня 1596 р. – церковний собор в Бересті

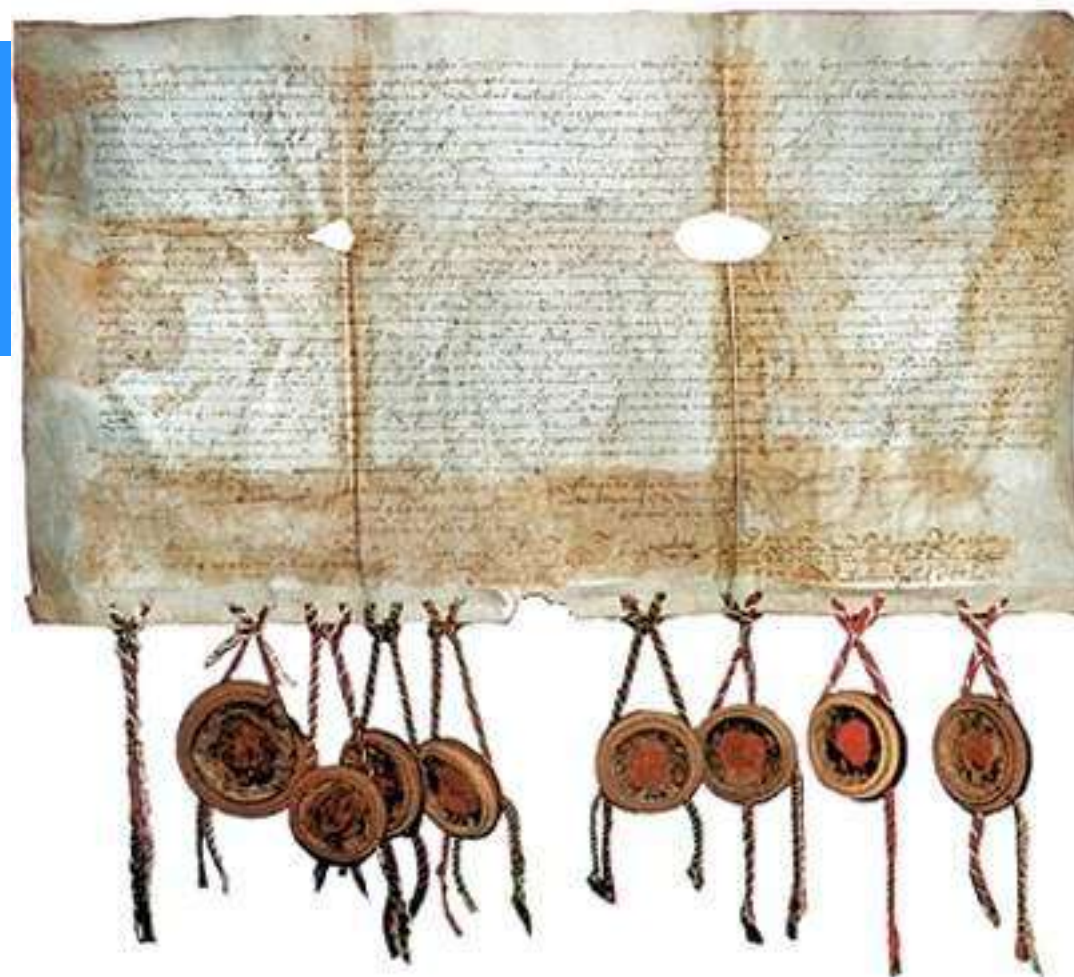

УХВАЛА УНІАТСЬКОГО СОБОРУ

Зміни:

- Нова церква підпорядковувалася папі Римському;
- Було визнано засади католицького віровчення (догмати), зокрема догмат про походження Святого Духа;
- Греко-католицьке духовенство, як і католицьке, звільнялося від сплати податків;
- Уніатська шляхта нарівні з католицькою могла претендувати на державні посади;
- Греко-католицьким єпископам було обіцяно місце в сенаті

Від православ'я залишалися:

- Церковні обряди;
- Свята;
- Таїнства;
- Особливості храмового будівництва, іконопису, церковного співу;
- Мова богослужіння – церковнослов'янська.

Противники унії

Костянтин-Василь
Острозький

Прихильники унії

Польський король
Сигізмунд III Ваза

Острозька слов'яно-греко-латинська школа

Перший ректор – Герасім Смотрицький

1576 р.

Львівська братська школа

1586 р.

КОНТРЕФОРМАЦІЙНИЙ РУХ В УКРАЇНІ

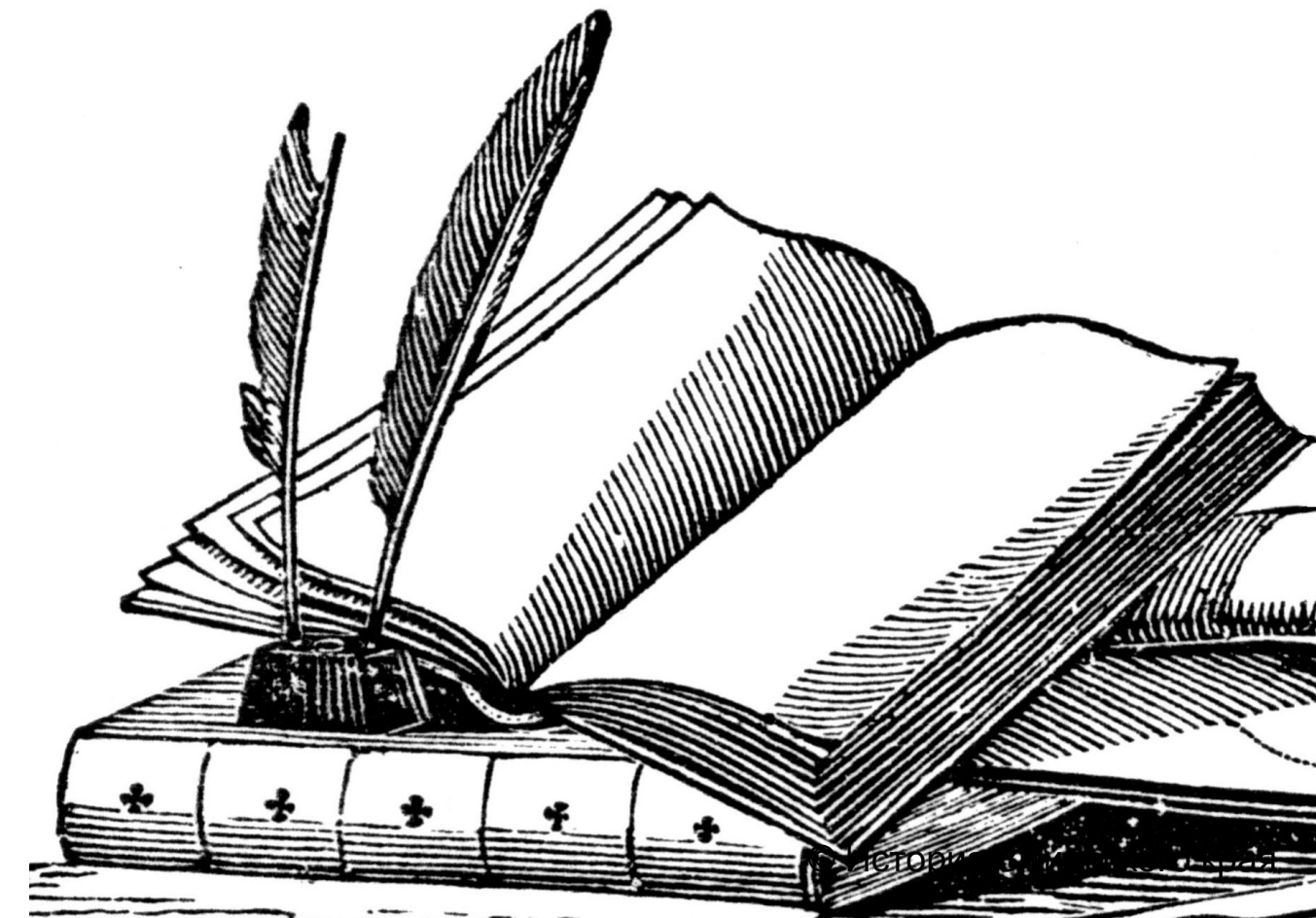
КНИГИ

1574 р.
“Апостол”

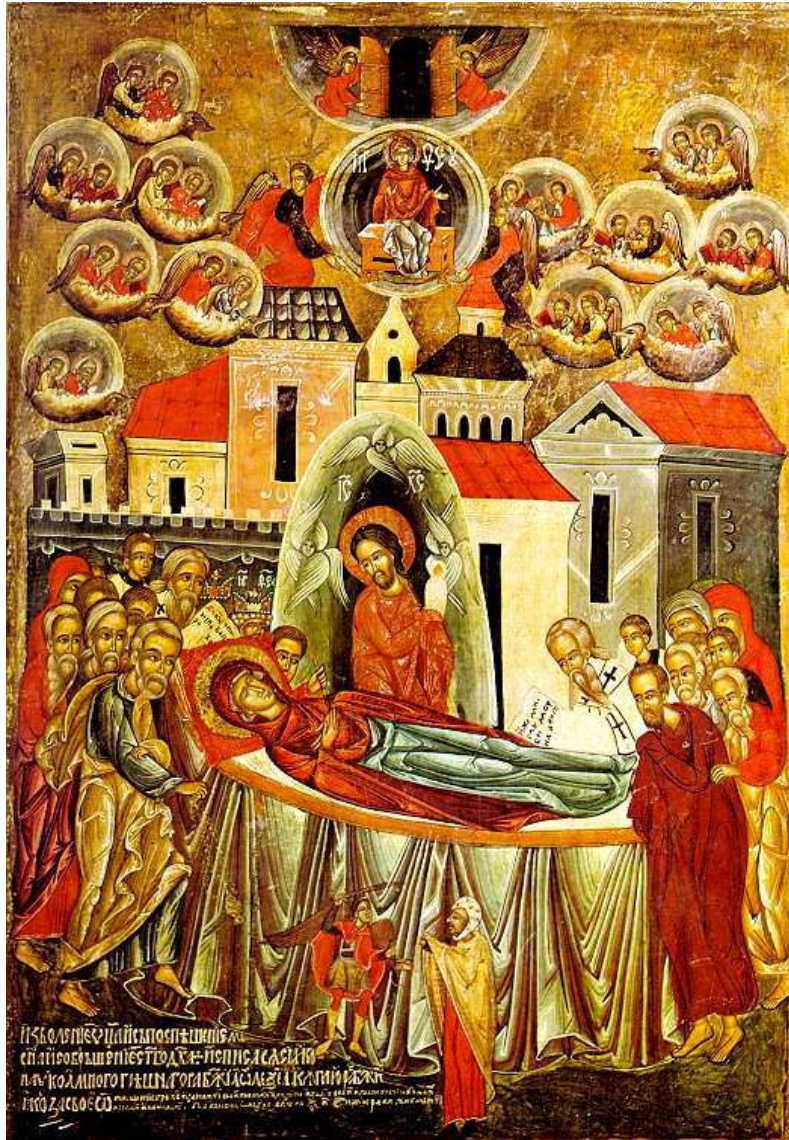
1574 р.
“Буквар”

1581 р.
“Острозька
біблія”

Граматики:
“Адельфотес”
“Граматика словенська”
Лаврентія Зизанія
“Лексис”
Лаврентія Зизанія

**Перемишльський майстер
Олексій Горошкович
Успіня Богородиці (1547 р.)**

**Федуско із Самбора.
Благовіщення (1579 р.)
з церкви в Іваничах**

СВІТСЬКИЙ ПОРТРЕТ

портрет польського короля Стефана Баторія (1576), який створив для львівської ратуші Войцех Стефановський

портрет перемишльського старости Яна Гербурта

КНИЖКОВА ГРАВЮРА

Фронтиспис з євангелістом
Лукою у Львівському
“Апостолі” Івана Федорова

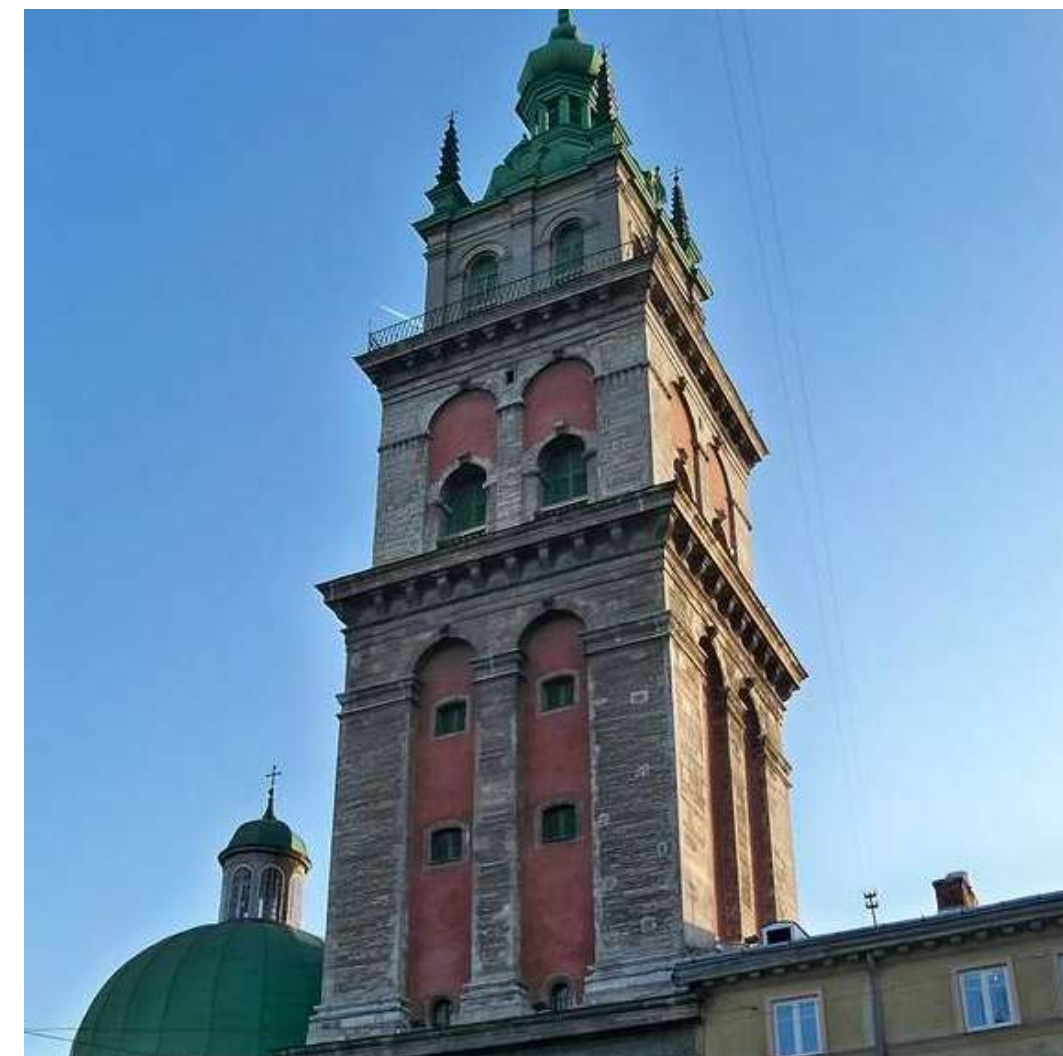
РЕНЕСАНСНЕ БУДІВНИЦТВО У ЛЬВОВІ:

Будинок Корнякта (1580)

Чорна кам'яниця (1577)

**Успенський собор
та вежа Корнякта
(1591-1629)**

РЕНЕСАНСНЕ БУДІВНИЦТВО У ЛЬВОВІ:

Каплиця Трьох
Святителів (1578–1591)

Каплиця Боїмів
(1609–1615)

Каплиця Кампіанів
(1584-1629)

ЦЕРКВА ЗІШЕСТЯ СВЯТОГО ДУХА В ПОТЕЛИЧІ (1502 Р.)

